

כל ההלכות
(שם)

והנה כוונת הדלקת המנורה בבית המקדש
הוא כוונת עצמות לייחד כל
המאורות, והנה אהרן קדוש י"י כיוון כל
הכוונות האלה בדביקות: נפלא ואעפ"כ לא
נתבטלו הרגשותיו ונתן השמן בהמנורה ולא
נשפך לחוץ. וזה שאמר רז"ל להגיד שבחו
של אהרן שלא שינה, הי"ו שלא עשה כמעשה
דאותו חסיד, הגם שהדליק עם כל הכוונות
הנוראות בדביקות נפלאות. ומה יונעם לזה
פירוש הפסוק ויעש כן אהרן (היינו שלא שינה
כלל הן במעשה הגופני הן ברוחני, ומפרש
מה עשה) אל מול פני המנורה העלה נרותיה
(ולא שפך לחוץ, וגם במעשה הרוחני לא

(1)
העל
העל

ויעש כן אהרן אל מול פני וכו' כאשר צוה
וכו'. דרשו רז"ל הובא ברש"י להגיד
שבחו של אהרן שלא שינה, והנה הוקשה להם
למה לנו להשמיענו שעשה כן, וכל הפסוק
מיותר, על כן דרשו כנ"ל, אבל אעפ"כ טעמא
בעי מהו השבח הגדול לאהרן קדוש י"י שלא
שינה וכי סלקא דעתך אפילו לפחותי ערך
לשנות ממאמר הש"י. ונראה לפרש דהנה
איתא בספר חסידים (שם) שהיה צדיק אחד דבוק
מאוד בדביקות נפלא להש"י, והבריות לא היו
יודעים ערכו הנפלא ועשאוהו לשמש בבית

החסיד הכוונה בדביקות) כאשר צוה י"י את
משה (מבלי מגרעת), והבן.

(ד) מובא בספר ראשית חכמה שער הקדושה פ"ג
ד"ל, כתב בספר מעשה החסידים, נמצא בכתיבת יד
שחסיד אחד היה מתבודד מהמתבודדים הפורשים
מענייני העולם שהיה לעולם דבק בה' יתברך ובהמשך

הזמן בא החסיד לישוב ולא הכירו בו ועשאוהו שמש
בית הכנסת וכשהיה נתון השמן בנרות היה שופך
מהשמן בחוץ כי מרוב דבקותו לא היה יכול לכוון
לתת שמן בתוך הנרות וחכם הקהל הבין הדבר ואמר
השמש הזה ראוי שיהיה חכם במקומי ואני אשמש
תחתיו, ועל כיוצא בזה נאמר באהבתה תשגה תמיד
כי מרוב אהבת התורה והדבקות בה שינה בדברי
העולם הזה.

הכנסת, והיה ממלא הנרות של בית הכנסת
שמן ומחשבתו היה משוטט באהבת יוצרו
והיה שופך השמן אצל הכלים מבלי הודע עד
שחשבוהו למשוגע, עד שחכם העיר הרגיש
שזה מגודל דביקותו ואמר להם שאותו השמש
יהיה לחכם במקומו והוא יהיה לשמש תחתיו.
והנה תתבונן מזה כי יש צדיקים אשר לגודל
דביקותם בקונם מתבטל הרגש גופם ואינם
יודעים לאמן ידם במעשה מורגש בעשיה. יתר
מרעהו צדיק אחר, לגודל קדושת גופו הגם
שהוא דבוק בקונו עכ"ז יפעול בגופו במעשה
מורגש מבלי שינוי, והבן.

א. גדולי ישראל שהתיישבו בצפת ולא בירושלים

בשור"ת 'התעוררות תשובה' (ק"ב סימן פ"ט) תמה על העובדא שהיו רבים מגדולי
ישראל וצ"ל שעלו מן הגולה והתיישבו בעיר הקודש צפת (ק"ב) והסביבה,
לא עלו לירושלים עיה"ק מתחילת ביאתם, והרי ירושלים נתקדשה ונתעלה מכל
ארץ ישראל, ולמה לא איותה נפשם למושב להם בירושלים עיר מלוכה. וכתב
לישב על פי מה שפסק הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ט) שמקריבין בזמן הזה
אף על פי שאין בית המקדש קיים (ק"ב), ואם כן בהגיע י"ד לחודש ניסן בחצות
היום יש חיוב על כל אחד מישראל הדר סביב ירושלים להקריב קרבן פסח במועדו.
ואף על פי שאין שם מזבח, החיוב מוטל עליהם לבנות מזבח, אשר קל מאד ליקח
מהנחל חלוקי אבנים ולבנות מזבח, כי מקום המזבח ידוע (ק"ב). ולפי זה כשלא
יעשו כן, נמצא שעל פי שיטת הרמב"ם הם עוברים על חיוב איסור כרת, כיון
שגם בפסח שני לא יעשו.

(2)
העל
העל

אבל אותם שרחוקים יותר והמה בכלל מי שהיה בדרך רחוקה, הרי פסק
הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"ה ה"ב) דאף אם לא הקריב בפסח שני הרי הוא
פטור מכרת (ק"ב).

ואם כן בני ירושלים נקראים אנוסים בדבר זה, כיון שאין להם רשיון מהמלכות
לבנות מזבח על מכונו, אבל העולה לארץ ישראל מתחילה, יש לו להתחכם
שלא להשתקע בסביבות ירושלים, כדי שלא יתחייב בקרבן פסח. ומטעם זה היו
הרבה גדולי ישראל שהתיישבו בצפת ולא בירושלים עיה"ק (ק"ב).

(1)

3

רעידת אדמה בצפת כעונש שלא התיישבו בירושלים

אמנם כאשר אירע רעידת האדמה הידועה בעיה"ק צפת תוכב"א ביום כ' אייר שנת תקצ"ז (1837), אמר אז מרן ה'חתם סופר' זצ"ל בדרוש הספד על מיתת צדיקים שבה (ורשות חת"ס דף שפט ע"ב - שצ ע"ב), וזה לשונו: "רעידת הארץ הוא מקנאת ירושלים, נראה לי כי צדיק הוא אלקינו, וקנאת ירושלים עשתה זאת, כי שם שער השמים עיר שחוכרה לה יחדיו, שם הר המוריה עקידת יצחק, שם שכב יעקב וחלם לו סולם, שם הר בית ה' ותל שכל פיות עליו פונים ולא זוה שכינה מכותל מערבי, והנה נשכחה לגמרי זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת כי שם קבר איש אלקים הרשב"י במירון והאר"י בצפת, וכל העולים לארץ ישראל לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלים נשכחה לגמרי".

בזמן ה'בית יוסף' והאר"י היו רוב חכמי ישראל בצפת

עוד דברים נפלאים כתב מרן ה'חתם סופר' זצ"ל בתשובותיו (ויד סימן ו'לד) ליישב מדוע עלו רוב חכמי ישראל בצפת, וזה לשונו: "ומה שהתפלא הדרת גאונו על הרכה חכמי ישראל שלא עלו לירושלים דוקא והיה סנהדרין ביכנה דוקא ובצפורי, וגם בימי הרב 'בית יוסף' והאר"י ז"ל מאי טעמא לא עלו הם. הנה בימי חכמי התלמוד היו הריגות ושמדות בירושלים, וגלו סנהדרין, ומשנתיישב במקומות אחרים והיו שם מקום הועד ומקום ישיבה ותורה ולא מיתדר להו בירושלים כמו במקומות אלו, שוב אין מצוה בירושלים, דאפילו עזרא לא עלה לבנין בית המקדש

כל זמן שרבו כרוך בן נריה קיים כדאיתא סוף פרק קמא דמגילה (קט"ו), דודאי תלמוד תורה וישיבה עדיפה מן הכל, וכן היה בימי הרב 'בית יוסף' והאר"י ז"ל היה יקיבוץ רוב החכמים בצפת, ואין לשאול על כל החכמים מעיקרא, כי אין אדם יודע מטמוניות של חברו, ועל כל פנים כשעלו אלו ומצאו רוב חכמי ישראל בצפת על כן התחברו עמהם".

הס"מ הוזהר להאר"י"ל שלא להתיישב בירושלים

דבר נפלא כתב בספר 'שם משמואל' (קפ) (פרשת שלח תרע"ד, ד"ה ונראה), וזה לשונו: "איתא בספרים שהאר"י ז"ל ביקש לילך לירושלים, ואמר לו ס"ם 'אל תעבור כי פן בחרב' וגו' (להלן כ"ה), ונמנע ולא הלך".

חד כרעא בעגלה ואו ממילא יטרבו ולא יסעו כיון שאין להם שהות להכין הכל ולא יצטרך להפציר בהם, וכן ה"נ כיון דאמרו תנ"ל דמכבידין על הגר שבא להתגייר ודוחין אותו בכל מה דאפשר מכח דקשים גרים לישראל כספחת וכו' ע"י במס' יבמות (דף מ"ז), וא"כ ה"נ משה רבינו רצה שלא יסע עמו יתרו כי קשים גרים לישראל אך לדחותו לא היה אפשר כי הוא אדם גדול וגם חותנו, לכך המתין לבקש ממנו הנסיעה עד שכבר היה מוכן ליסע והחזיקו בדרך ואו ממילא בודאי יסרב יתרו כיון שלא הכין

א"א) אלה מסעי בני ישראל וגו' ויסעו וגו'. יל"ד דתיבת ויסעו הוא אך למותר, אך נחזי אנן עפ"י משל באדם שנסע לאיזה שמחה או חתונה ומזמין גם את אחרים שיסעו עמו, הנה להאנשים שחפץ בהם באמת שיסעו עמו להם מודיע יום או יומים קודם כדי שיוכלו להכין להם הכל על הדרך גם פן יטרבו לו יהיה לו שהות להפציר בהם שיסעו, אך לא שמינו רוצה באמת שיסעו עמו ואינו מבקש אותם רק לפנים ולעשות להם כבוד לאלו אינו מבקש רק כשהוא כבר מוכן ועומד לנסוע

(קצ"ז) זה לשון שו"ת התעוררות תשובה: "ליישוב הני רבנים הגאונים הקדושים זצ"ל שדרו בצפת עיר הקודש ולא עלו בקודש למעלה לירושלים מתחלת ביאתם שמה, והא תנן (כתובות דף ק"י ע"ב) 'הכל מעלין לירושלים' כמבואר במשנה וגמרא ופוסקים שירושלים נתעלה מכל ארץ הקדושה. ויש לומר לפי"ז דפסק הרמב"ם שמקריבין בזמן הזה אע"פ שאין בית, אם בו

בהגיע ארבעה עשר לחודש הראשון חצות היום חיוב שחיטת והקרבן קרבן פסח על כל אזור מירשאל הדר סביב ירושלים שיכול להגיע אם ילך מחצות עד שקיעת החמה לעזרה, אם כן החיוב מוטל עליהם לבנות או מזבח אשר נקל מאד ליקח מהנהל חלוקי אבנים ולבנות מזבח כמבואר ברמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב כי מקום המזבח יודע ונפרט ע"פ חשבון האמות של הר הבית כמבואר הכל במסכת מדות, ובדיעבד אינו מעכב רק שיהא המזבח מרובע קרן, ושיהא לו ארבע קרנות חמש אמות גבה, וכבש ויטוד, ואם כן לפי זה בעברם על זה יש לחוש משום חיוב איסור כרת, כיון שגם פסח שני לא יעשו, אבל אותן שרחוקים יותר, והמה בכלל מי שהיה בדרך רחוקה, לפי פסק הרמב"ם שמי שהויד בראשון יש לו תשלומין להקריב בשני, אבל אם נאנס בשני ולא הקריב חייב על שלא הקריב בראשון במזבח, אבל מי שהיה אנוס בראשון טמא או דרך החוקה הגם שמחוייב להקריב בשני אם לא הקריב בשני פטור כיון שבשעת עיקר חיובו בראשון היה אנוס. לפי זה בני ירושלים אשר אנוסים המה כיון שאין להם רשיון מהמלכות ומבטלין אותן מחק מלוכה לעשות מזבח, אנוסים המה, אבל בני צפת מתחכמים שלא יהיו מעיקרא חל החיוב עליהם ולפטרו

מצד שאנוסים המה, יעויין היטב ברמב"ם פ"ב מהל' קרבן פסח הל' א' ובי' מוכח להדיא שבשאר אנוס או שוגג אם לא הקריב בראשון אם הויד ולא הקריב בשני חייב חוץ אם שוגג או נאנס אף בשני, אם כן אנשי ירושלים כיון שאנוסים בשניהם שהמלוכה אינם מניחה אותם לבנות מזבח פטורים מצד אנוס, אבל הרחוקים שדיניהם שהמה בדרך רחוקה אם לא עשו בראשון אע"פ שהוידו בשני אינם חייבים, וממילא אנשי צפת בראשונה היו בדרך רחוקה אפילו הוידו בשני פטורים".

5

1716

708

2

Behaalotekha

Faith and Friendship

את עצמו תחלה ליסע עמהם. וזה שאמר
 הכ' אלה, מסעי בני ישראל וגו' ויסעו
 כשכבר התחילו ליסע אז ויאמר משה
 לחובב נוסעים אנחנו וגו' לכה אתנו וגו' אז
 ביקש ממנו שיסע כי היה בקשתו רק לפנים
 ולכבודו לבר ודו"ק:

In this *parasha* Moses reaches his lowest ebb. Not surprisingly. After all that had happened – the miracles, the exodus, the division of the sea, food from heaven, water from a rock, the revelation at Sinai and the covenant that went with it – the people, yet again, were complaining about the food. And not because they were hungry; merely because they were bored. “If only we had meat to eat! We remember the fish we ate in Egypt for free – and the cucumbers, melons, leeks, onions, and garlic.” As for the miraculous “bread from heaven,” although it sustained them it had ceased to satisfy them: “Now our appetite is gone; there’s nothing to look at but this manna!” (Num. 11:4-6).

Any leader might despair at such a moment. What is striking is the depth of Moses’ despair, the candour with which he expresses it, and the blazing honesty of the Torah in telling us this story. This is what he says to God:

Why have You brought this trouble on Your servant? What have I done to displease You that you put the burden of all these people on me? Did I conceive all these people? Did I give them birth? Why do You tell me to carry them in my arms, as a nurse carries an infant, to the land You promised on oath to their ancestors? ... If this is how You are going to treat me, please go ahead and kill me – if I have found favour in Your eyes – and do not let me face my own ruin. (vv. 11-15)

7
 Judaism
 Life Changing
 Ideas

Every leader, perhaps every human being, at some time in their life faces failure, defeat, and the looming abyss of despair. What is fascinating is God’s response. He does not tell Moses, “Cheer up; pull yourself together; you are bigger than this.” Instead He gives him something practical to do:

Gather for Me seventy of the elders of Israel ... I will take some of the spirit that is on you and put it on them; and they shall bear the burden of the people along with you so that you will not bear it all by yourself. (vv. 16-17)

It is as if God were saying to Moses, “Remember what your father-in-law Jethro told you. Do not try to lead alone. Do not try to live alone. Even you, the greatest of the prophets, are still human, and humans are social animals. Enlist others. Choose associates. End your isolation. Have friends.”

What is moving about this episode is that, at the moment of Moses’ maximum emotional vulnerability, God Himself speaks to Moses as a friend. This is fundamental to Judaism as a whole. For us God is not (merely) Creator of the universe, Lord of history, Sovereign, Law-giver and Redeemer, the God of capital-letter nouns. He is also close,

8

1 tender, loving: "He heals the broken hearted and binds up their wounds" (Ps. 147:3). He is like a parent: "As a mother comforts her child, so I will comfort you" (Is. 66:13). He is like a shepherd: "Though I walk through the valley of the shadow of death I will fear no evil for You are with me" (Ps. 23:4). He is always there: "God is close to all who call on Him - to all who call on Him in truth" (Ps. 145:18).

2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

In 2006, in the fittingly named Hope Square outside London's Liverpool Street Station, a memorial was erected in memory of the *Kindertransport*, the operation that rescued 8,000 Jewish children from Nazi Germany shortly before the outbreak of war. At the ceremony one of the speakers, a woman by then in her eighties who was one of the saved, spoke movingly about the warmth she felt towards the country that had given refuge to her and her fellow *kinder*. In her speech she said something that left an indelible impression on me. She said, "I discovered that in England a policeman could be a friend." That is what made England so different from Germany. And it is what Jews discovered long ago about God Himself. He is not just a supreme power. He is also a friend. That is what Moses discovered in this *parasha*.

Friends matter. They shape our lives. The Sages believed that good friends tend to make us good, and bad friends bad. The example they gave was the key figures in the Korah rebellion, who were encamped near one another. They concluded, "Woe to the wicked, and woe to his neighbour." In the opposite direction, the tribes of Judah, Issachar, and Zebulun were encamped near Moses and Aaron, and they became distinguished for their expertise in Torah. Hence, "Happy the righteous, and happy his neighbour."² Maimonides summarised the idea thus:

It is natural to be influenced in character and conduct by your friends and associates, and to follow the fashions of your fellow citizens. Therefore one ought to ensure that your friends are virtuous and that you frequent the company of the wise so that you learn from the way they live, and that you keep a distance from bad company.³

Or, as the Sages put it more briefly: "Make for yourself a mentor and acquire for yourself a friend."⁴ It matters to have friends who have honesty, integrity, generosity of spirit, and loyalty. It helps to make friends with people who embody the virtues to which you aspire.

This ancient idea has been revived recently, albeit in a secular context, by two social scientists, Nicholas Christakis and James Fowler, using data from the Framingham Heart Study. This project, started in 1948, has followed more than 15,000 residents of Framingham, Massachusetts, examining their heart rate, weight, blood levels, and other health indicators, on average every four years. Its purpose was to identify risk factors for heart disease. However, Christakis and Fowler were interested in something else, namely the effects of socialisation. Does it make a difference to your health whether you have friends, and if so, what kind of people they are?

Their discoveries were impressive. Not only does having friends matter; so too does having the right ones. If your friends are active, happy, and have healthy habits, the likelihood is that you will have the same characteristics, and the same is true of the reverse. Another study, in 2000, showed that if at college, you have a roommate who works hard at his or her studies, the probability is that you will work harder. A Princeton study in 2006 showed that if one of your siblings has a child, you are 15 per cent more likely to do so within the next two years. Habits are contagious. They spread through social networks. Even your friends' friends and their friends can still have an influence on your behaviour.⁵

Jordan Peterson, in his *12 Rules for Life*, marshals his own experience and that of his contemporaries, growing up in the small, isolated town of Fairview, Alberta. Those who chose upwardly mobile individuals as friends went on to success. Those who fell into bad company fared badly, sometimes disastrously. Of course, we cannot always choose our friends. I have met young offenders who grew up in abusive families and violent neighbourhoods, with little choice and little hope. They deserve our help, not our condemnation.

ואיך להקשות דאם כן יהיו יוצאי מצרים מותרים בקרוביהם, דהא קבלו עליהם את התורה (שמות כ. י.) ולא נולדו בחיוב, ויהיו מותרים בקרוביהם⁴¹, אין זה קשיא, דהם הוכרחו לקבל, דהא כפה עליהם הר כגיגית כדלקמן (כ"ג" טמות יט. י.), ולא אמרינן בזה דהוי כקטן שנולד. דודאי מי שנתגייר מעצמו, כגון גוי, כיון דלא היה צריך לגייר והוא מגייר עצמו -- הוי בריה אחרת לגמרי, אבל ישראל שיצאו ממצרים -- כיון שהיו מחויבים לקבל את התורה, והיו מוכרחים לזה, אין זה כקטן שנולד⁴². וחדע לך דאם לא כן יקשה לך דהא בודאי נתגיירו⁴³ כדמוכח בפרשת משפטים (שמות כ. י.) שהרי היו צריכים מילה וטבילה

וקרבן (כ"ג" ט. ט.), ואפילו הכי אין להם דין כגור להיות מותר בעריות⁴⁴.

(10) ע"ה ע"ה ע"ה

Peterson's point though is that when we do have the choice, it is important to exercise it well. Sometimes we choose the wrong friends because they boost our self-image. If we have a fault and know we do, we can find reassurance in the fact that the people we associate with have the same fault. This soothes our troubled mind but at the price of making it almost impossible to escape our deficiencies. Hence his Rule 3: Make friends with people who want the best for you.⁶

In the end that is what God did for Moses, and it ended his depression. He told him to gather around him seventy elders who would bear the burden of leadership with him. There was nothing they could do that Moses could not: he did not need their practical or spiritual help. But they did alleviate his isolation. They shared his spirit. They gave him the gift of friendship. We all need it. We are social animals. "It is not good to be alone."⁷

It is part of the intellectual history of the West and the fact that from quite early on, Christianity became more Hellenistic than Hebraic, that people came to think that the main purpose of religion is to convey information (about the origin of the universe, miracles, life after death, and so on). Hence the conflict between religion and science, revelation and reason, faith and demonstration. These are false dichotomies.

Judaism has foundational beliefs, to be sure, but it is fundamentally about something else altogether. For us, *faith is the redemption of solitude*. It is about relationships – between us and God, us and our family, us and our neighbours, us and our people, us and humankind. Judaism is not about the lonely soul. It is about the bonds that bind us to one another and to the Author of all. It is, in the highest sense, about friendship.

Hence the life-changing idea: We tend to become what our friends are. So choose as friends people who are what you aspire to be.

Life-Changing Idea #36

We tend to become what our friends are. So choose friends who are what you aspire to be.

(11) כ"ה ע"ה

(42) וכך ביאר הכלי חמדה דברים אלו של הג"א: "דלא שייך בישראל בקבלת התורה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כיון דרואים אנו דכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית... אי"כ הראה הקב"ה דישראל אין חיותן כי אם עפי' התורה"ק, והם -- שורשם וחיותם בתורה, אי"כ ל"ש בזה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דאדרבה -- הגב עיקר נחמת התורה לישראל מפני שהם שייכים לה והוא שלהם מפאת שהם בני אברהם יצחק ויעקב. דזקא בגר הבא להתגייר מאומה אחרת הוי הוא מפרוד עצמו מאומות העולם... ומדבק עצמו בהש"ת -- הרי הם כקטן שנולד, אמנם ישראל הוא להיפוך, דבאמת הם נתייערו מראש לקבלת התורה... שהוכנו לזה מאז מפאת היותם בני אברהם יצחק ויעקב... ואי"כ אין שייך בזה לומר דהוי כמו קטן שנולד. וזה ברור בכונת רבינו ז"ל ובסגנון אחר כתב לבאר את דברי הג"א הללו הפחד יצחק, שבתעות, מאמר כ', ח"ל: "דהנה בכל מקום דבעינן רצון אין הכפיה מועילה, אלא מתוך מה שאנו אומרים שהכפיה הולידה את גילוי של הרצון הפנימי, שעד שעת הכפיה הדיה סתום ואטום ומקופל במעמקים. והוא הדין והיא המידה גם בכפית הר סיני, דמצד היותם של הששים ריבוא מבני אברהם יצחק ויעקב אמרנן בזה שהכפיה לא היתה אלא גילוי רצון פנימי... ודעתו של המהר"ל היא דהך כללא דבגב שנתגייר כקטן שנולד דמי לא נאמר אלא באופן שאין קבלת הגירות מתפרנסת מאיזה מאורע שאירע בעבר, ועצם החלות של הגירות באה היא בתוקף הרגע שבו היא חלה, בזה שפיר אמרינן חידושה הוי כליתה. אבל בגירות הסמוכה על שלחן העבר, הרי סמיכות זו מפקעתה מדי חידושה הלידה" וראה עוד בהקדמת השב שמעתתא אותיות ט' ו"י שהרבה להוכיח ולבטא את יסודו זה של המהר"ל.

(5)

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. (י"ב ג)
 1 ובאבות מ"ד הוזהירונו הו"ל ממדת הגאון, ואמרו, "מאד מאד הוי שפל רוח". וצריך להבין למה זה הוזהירו על המדה הזו יותר מעל כל המדות, עד שכפלו את התיבה "מאד מאד", כלומר שכנה היא ביותר להתנהג במדת הגאון ורדיפת הכבוד, ורק שפלות הרוח והענוה, הן הנח המדות המשובחות של האדם הנעלה.

(12)
 א"א

אמנם ידוע, כי בעוה"ז אין כל תשלומין עבור מצוה, כי כל הלא עלמא לא יספיק לשלם עבור מצוה אחת, וכמו שכתבו הראשונים ז"ל, שעל האדם לבזוז כל ממנו אם יאנסוהו לעבור על "לא תעשה", ושכר מ"ע עין לא ראתה, ובשביל זה לא נתגלה בתורה שכר המצות עשה, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל.

ובאור הדברים הוא, כי התשלומים שישנם בעולם הזה אינם ממין התשלומין השייכים עבור קיום המצות. כי מכיון שהמצוות רוחניות הנה, ממילא שא"א לשלם שכרם בענינים גשמיים, שאינם ממין התשלומין. ושכר מצות — מצוה אמרו ז"ל, ואם יתן איש את כל הון ביתו כאהבת

התורה והמצוות, בוז יבזו לו, וכדרשת הו"ל עה"כ הוה כב"ר ובמדרש שה"ש פ"ח.

אולם אם מי שהוא מקבל בעולם השפל הזה כבוד עבור מצוה אחת, אף אם הוא כבוד מדומה, עכ"ז הוא כבר מעין מין התשלומין, כי הלא "כבוד" הוא ענין רוחני. והנה אף כי בערכי הקנין שלנו אין אפילו הכבוד היותר גדול נערך כדמים, כי אין המטבע הזאת עוברת לסוחר, אבל בס"ו מוילים אנשים זהב מכיסם לאלפים ולרכבות בעד הכבוד המדומה הזה, שמע מינה, כי יש ספוק רוחני לזה שמתכבד כרבים, והכל מקלסים ומשבחים אותו על פעלו הגדול או על עשרו הרב או אפילו חכמתו הגדולה, וזהו כבר ממין תשלום רוחני מנושם חלף רוחניות נאצלה.

ולזה הוזהיר התנא להשמר ולהזהר מזה בכל האפשר. כי בענינים גשמיים א"א להשתלם אף עבור חלק קטן מהמצוה, אולם אם מי שהוא משתלם בענינים רוחניים, כמו כבוד וגאון וכדומה, אזי יוכל היות כי ינכו לו מוכויותיו, כי הלא ממין התשלומין הוא זה, רוחניות עבור רוחניות, ויוכל היות כי עבור כל פעולותיו הטובות של האדם יחד את המצוות, ישתלם בהאי עלמא בכבוד ותהלות ותשבחות, וישאר חלילה עני בעלמא דאתי, עני וערום מן המצות כי יבוא על שכרו כאן, ומאומה לא ישא בעמלו הרב.

ולכן אמרו, מאד מאד הוי שפל רוח, כלומר ברח מן הכבוד כמו מי שבזרה מן האש, פן יבולע לך ותצא נקי מנכסוך בעלמא דאתי א.

מ ע ש י ל מ ל ד

1 א) ובנסעו פעם למוסקבה לרגלי עניני ישיבתו, שלח מקודם מכתב לאחד ממכיריו שמה לפגוש אותו בבית הנתיבות, ולהסתיר יום בואו ממקורביו ומיודעיו, לבל יבוא לקבל פניו בפומבי.

כשנתודע הדבר בבואו, שאלהו אחד ממיודעיו, בשביל מה מנע מהם מלקבל פניו ולחלק לו את הכבוד הראוי לת"ח כמוהו?

ענה ואמר בבת צחוק על שפתיו: אינני מסופק כי כבודו אוכל "קוגעל" בשבת. ואם יתאוה תאוה ביום הששי לאכול קוגעל, תייעץ לו בעלת הבית לאכול לע"ע מאכל אחר, יען כי "קוגעל" אוכלים רק בשבת. וסיים, "כבוד זהו קוגעל ואוכלים אותו רק ביום שכולו שבת"... ואם יאבה מי שהוא לאכול בערב שבת, אז יוכרח להיות רעב בשבת...

(6)

ג. (ג) וטעם והאישי משה עניו מאד. להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב⁴⁶ לעולם אף אם ידע. ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מלקש גדולה על שום אדם ולא יתגאה במעלתו כלל, אף כי על אחיו. והם חוטאים שמדברים עליו חנם. אבל בספרי⁴⁸ רבי נתן⁵⁰ אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה' והאישי משה עניו מאד * אלא שכבש משה על הדבר. יזכיר ענותנותו שסבל ולא ענב, והשם קנא לו:

(13)
712
(14)
712
77

דבספרי³⁴ תניא וכן הוא באבות דרבי נתן (פרק ט') "ענו מאד" מכל האדם - ולא ממלאכים³⁵, ואג איתא שהוא שפלות היאך שייך לומר על מלאכים שאין יודעים ערכם. גלא עוד, אלא שאנחנו אומרים³⁶ שבח על הקב"ה אין ענוה כענוותין³⁷. ובמגילה (לא, א) 'בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו'³⁷ - עד כאן הרחב דבר, אלא משמעות "עניו" - שהוא מתנהג³⁸ בלי חשש על כבודו. והיינו דאמר רב יוסף שליחי מסכת סוטה (מט, ב) 'לא תיתני ענוה דאיכא אנא, והוא^{38א} כדאיתא שליחי מסכת הוריות (יד, א) דכל שני דמלך רבה³⁹, רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, ופירש רש"י⁴⁰ שלא רצה לנהוג שררה בעצמו, שבשעה שנצרך לאומן הלך אליו ולא קרא את האומן לביתיה. אע"ו

(ג) והאישי משה עניו וגו'¹⁸: ביאר הבתוב דלא משום משה וצער ענה ה' כי היכי דלא לחליש דעתו, אבל באמת משה לא חשש כלל לזה ד"האישי משה עניו וגו", אלא משום שנוגע לעיקר התורה לדעת כח מעלתו של משה שהוא למעלה מכל נבואה שבעולם. (הרחב דבר: והוי כדאיתא פכרכות (יט, א) כהא דקאמר¹⁹ דמתים לא ידעי כשמדברים אחריהם או ידעי ולא איכפת להו, ומקשה, והא חד אשתעי מילתא בתריה דמר שמואל²⁰ ונפל קניא ובזעא לארנקא דמוחיה²¹, ומשני, שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה. הרי דסלקא דעתיה דמשום הכי נענש מן השמים משום דארגיש בצער והקב"ה תבע צעריה, ומסיק דלא משום צעריה אלא משום יקריה דצורבא מרבנן שהוא כבוד התורה. ומביא שם ראיה²² דאמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר מטתן²³ של תלמידי חכמים נופל בגיהנם, שנאמר "והמטים עקלקלותם יולכים ה' את פועלי האון" (תהילים קכה, ה)²⁴. והנה לא נזכר כאן ("והמטים עקלקלותם") ענין מבזה תלמידי חכמים. אבל הכוונה, דבזה שהוא מבזה תלמידי חכמים ומיקל בכבוד התורה ממילא יבואו כמה אנשים לדרכים מקולקלים, לכן, אע"ג שהוא בעצמו אינו פועל און, אבל בזה שהוא מטה עקלקלות היינו שמקרב לידי כך - "יולכים ה' את פועלי האון" בעצמו - עד כאן הרחב דבר.)

שידע רב יוסף שהוא בערכו של רבה⁴¹, מ"מ לא חשש לכבודו, והיינו ענוה⁴².

15
716
הענין

ויאמר שמעו נא דברי וגו' ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה, ויחר אף ה' בם וילך (יב ו)

אחרי שגמר הקב"ה לדבר עמם והודיע להם חטאתם כעס והלך מהם.

וממה שלא כעס עליהם מיד, אלא תחילה הודיע להם חטאם, אנו למדים לקח גדול וחשוב, שהרי הקב"ה יודע אח לבו של כל אחד ואחד, ואם אדם חוטא נגדו הוא יודע אם חוטא אם לאו, ובכל זאת לא כעס עליהם מיד, אלא תחלה דבר עמהם והודיע להם חטאם, על אחת כמה וכמה שעל כשר ודם להזהר שלא יכעס על חברו אם עשה לו איזה עול, אלא תחילה יוכיח אותו על העול שעשה, שמא יש לו איזה הצטדקות, אבל אם יכעס תחילה עלול להתברר שכעס עליו בחנם. (אלשיך הק')

דאמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר מטתן²³ של תלמידי חכמים נופל בגיהנם, שנאמר "והמטים עקלקלותם יולכים ה' את פועלי האון" (תהילים קכה, ה)²⁴. והנה לא נזכר כאן ("והמטים עקלקלותם") ענין מבזה תלמידי חכמים. אבל הכוונה, דבזה שהוא מבזה תלמידי חכמים ומיקל בכבוד התורה ממילא יבואו כמה אנשים לדרכים מקולקלים, לכן, אע"ג שהוא בעצמו אינו פועל און, אבל בזה שהוא מטה עקלקלות היינו שמקרב לידי כך - "יולכים ה' את פועלי האון" בעצמו - עד כאן הרחב דבר.)

ומשמעות "עניו"²⁵ הוא שאינו חושש לכבודו וצער, ולא משום שהוא שפל בעצמו ואינו מכיר בעצמו שאינו ראוי לזה הצער והעדר הכבוד²⁶ (הרחב דבר^{26א}.)

כמו שכתב במסילת ישרים בפירוש 'עניו' שהוא שפל בדרך²⁷. אבל אינו בן, והוי בסנהדרין (פח, ב) איתא²⁸ 'ענותן ושפל בוך'. הרי דתרי מילי נינהו, וכך כתב מהרש"א בחדושי אגדות²⁹, אבל להיפך מדבריו. והראיה, דאיתא בערכין (טז, ב) 'תוכחה לשמה'³⁰ וענוה שלא לשמה³¹ איזה מהן עדיף³² וכו', ואי משמעות 'עניו' - שפל בוך, היא ענוה שלא לשמה.

ותו, הרי שליחי מסכת סוטה (מט, ב) איתא 'משמת רבי בטלה ענוה, אמר רב יוסף, לא תיתני ענוה, דאיכא אנא, והאיך יאמר מי שהוא שפל בוך שהוא עניו³³. ותו,

(7)